

SHOCK ROOM – MILGRAMS LYDNADSEXPERIMENT

FILMFAKTA

GENRE: Dokumentär
ÄMNE: Filosofi, Psykologi, Samhällskunskap
ÅLDER: Från 14 år (H, Gy)
SPELTID: 41 min
TAL: Engelska

TEXT: Svenska
REGISSÖR: Kathryn Millard
LAND: Australien
PRODUKTIONSÅR: 2016
ARTIKELNR: ETS5083

I början av 1960-talet genomförde psykologen Stanley Milgram en serie kontroversiella experiment om lydnad. Syftet var att försöka förstå förintelsen och hur så många människor kunde ställa sig bakom nazisternas antisemitiska ideologi.

Nu, mer än femtio år efter Stanley Milgrams framstående experiment, har regissören Kathryn Millard tillsammans med skådespelare återskapat experimentet. Milgram menade att om en auktoritet beordrar dig att orsaka en annan person smärta, skulle de flesta av oss följa order. Men skulle vi det?

Stanley Milgram

Eleverna får ett nytt perspektiv på det klassiska lyd-nadsexperimentet. Den ger en bra grund till vidare diskussioner om hur vi alltid har en möjlighet att välja, även i pressade situationer, och fundera på konsekvenserna av att lyda auktoriteter utan att själv ta ansvar för våra handlingar. Viktiga och svåra frågor där filmen ger en positiv framtidssyn då vi alla har makt att påverka våra liv och våra val.

– Linda Margalef, Lärare i svenska, psykologi och retorik, Thoren Business School

LÄROPLANSMÅL Lgr11 och Lgy11 (i urval)

Samhällskunskap 7-9 – Ur det centrala innehållet

- Demokratiska fri- och rättigheter samt skyldigheter för medborgare i demokratiska samhällen. Etiska och demokratiska dilemman som hänger samman med demokratiska rättigheter och skyldigheter. Hur normuppfattning och lagstiftning påverkar varandra.

Samhällskunskap Gymnasiet – Ur det centrala innehållet

- Demokrati och medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån olika demokratimodeller.

I de Humanistiska och Samhällsvetenskapliga programmen:**Psykologi Gymnasiet – Ur det centrala innehållet**

- Socialpsykologi och dess tillämpningar: hur människan påverkas och formas tillsammans med andra utifrån de grupper och organisationer hon eller han tillhör.

- Fördjupning i några psykologiska perspektiv, t.ex. kognitionspsykologi, biologisk psykologi, socialpsykologi, personlighetspsykologi, utvecklingspsykologi eller klinisk psykologi. Tillämpning av psykologiska teorier och modeller samt experiment och observationer.

Filosofi Gymnasiet – Ur det centrala innehållet

- Värdefilosofisk fördjupning, dels vad gäller tillämpad normativ etik med särskild inriktning på analys, tillämpning och ställningstaganden i olika fall eller dilemman i privatliv, samhällsliv, kulturliv och vetenskap, dels inom estetiska teorier som handlar om det sköna.

- Samhällsfilosofisk fördjupning, t.ex. utopiskt tänkande, med utgångspunkt i begreppen rättvisa, frihet, makt och inflytande samt filosofernas behandling av begreppen i olika tider och traditioner.

Innan ni startar en diskussion kring filmen är det viktigt att läraren/ledaren går igenom handledningen och tänker på hur man ska hantera diskussionen och svaren.

DISKUSSIONSFRÅGOR

Minns ni?

- Vad ville Milgram ta reda på med sina experiment?
- Vilka personliga skäl hade Milgram till att göra experimenten?
- Hur gick experimenten till? Beskriv Milgrams experiment med hjälp av dessa olika roller:
 - a) Försöksledare
 - b) Lärare (försöksperson)
 - c) Elev
- I experimentet sitter försökspersonen och försöksledaren i ett annat rum än "eleven". Varför det tror ni? Hur påverkas försökspersonen av avståndet mellan sig och eleven?

På apparaten som försökspersonerna felaktigt tror ger elchocker, är de olika spakarna märkta med till exempel "very strong chock", "extreme intensity shock" och "danger severe shock". Texten ändrar också färg från svart till rött, ju högre volttalet blir.

- Varför ändrar den färg, tror ni och varför fortsätter vissa försökspersoner trots denna information?
- I filmen får vi se olika varianter av experimentet där omständigheterna skiljer sig för försökspersonen - på vilket sätt?
- Vilka omständigheter påverkade hur försökspersonen agerade, om de fortsatte experimentet eller valde att avbryta?
- Vad var det enligt Milgram som gjorde att vissa av försökspersonerna ändå fortsatte ge elstötar?
- Vad innebär det psykologiska tillståndet som Milgram kallade "agentic state"? Hur kan det problematiseras?
- Psykologen Steve Reicher menar att resultaten från Milgrams experiment kan vara farliga att studera. Hur menar han?
- En av frågorna Milgram ställde sig var om Eichmann och de andra förövarna under förintelsen bara lydde order. Vad är Steve Reichers svar på den frågan?

Diskutera utifrån citat

"Jag lydde ju bara order."

"För den goda sakens skull."

"Du har inget val."

- a) Vad är innebörden av dessa uttryck?
- b) Låt eleverna komma på olika omständigheter när dessa uttryck kan/brukar användas.
- c) Vilken roll spelar dessa uttryck i Milgrams experiment?

FAKTARUTA

STANLEY MILGRAM OCH LYDNADSEXPERIMENTET

Stanley Milgram (1933-1984) var en amerikansk socialpsykolog som antog att människan är benägen att visa lydnad för auktoritet. Detta, menade Milgram, gör henne lätt till redskap att handla på ett sätt som hon normalt finner omoraliskt eller motbjudande.

I studier utförda på 1960-talet uppgav Milgram för frivilliga försökspersoner att experimentet rörde bestraffningars effekt på inläring och minne. De skulle som "lärare" ge elstötar till en "elev" vid felaktiga svar och successivt öka stötarnas styrka, varvid "eleven" simulerade kraftig smärta.

Trots att de flesta blev mycket upprörda av uppgiften, lydde i några experiment så många som ca 2/3 försöksledarens instruktioner och gav även de starkaste stötarna.

Efteråt avslöjades det för försökspersonerna att allt var fingerat. Flera av dem led länge efteråt av insikten att de kunnat förmås till att skada en annan person. Experimenten väckte en omfattande debatt, som i hög grad kom att gälla etik i forskning med människor.

Fakta hämtad från NE.se

Diskutera utifrån centrala begrepp

- Skriv upp följande begrepp på tavlan och diskutera Milgrams experiment utifrån dem:
 - Auktoritet
 - Lydnad
 - Blind lydnad
 - Motstånd
 - Val
 - Delaktighet
 - Ansvar
 - Avstånd
- Alternativt, låt eleverna fundera över vilka ord som bäst beskriver det som filmen behandlar. Skriv upp dessa på tavlan och gå igenom dem tillsammans.

Milgrams experiment och förintelsen

- Kan vi med hjälp av resultaten från Milgrams experiment bättre förstå det som hände under till exempel förintelsen (eller andra folkmord)? Hur i så fall?
- Skulle något som liknar förintelsen kunna ske igen? Varför, varför inte?

Milgrams experiment idag

- Är Milgrams resultat relevanta för oss idag? Kan vi med hjälp av dem bättre förstå sådant som händer idag? Låt eleverna fundera och komma på exempel.

- Hur tror ni att ni hade agerat ifall ni varit försökspersoner i experimentet?
- Finns det några omständigheter som ni tror skulle kunna göra att ni medvetet skadade en annan människa? Om ja - vilka då? Om nej - varför inte?
- Kan resultaten från Milgrams experiment hjälpa oss att stå bättre rustade inför liknande företeelser i vår samtid? Vad och hur i så fall? Vad behövs till exempel för att vi som individer ska kunna stå emot gruppsyck eller auktoriteter?
- Många människor tycker att Milgrams experiment är deprimerande - varför det tror ni? (Eleverna kan här behöva hjälp att komma fram till tankebanor om att det skulle kunna hända igen och att vi själva skulle kunna vara förövarna.)
- Skulle man kunna vända på perspektivet ovan och se resultaten som filmens exempel kommer fram utifrån en mer positiv synvinkel än det som brukar användas om Milgrams experiment – hur då? Resonera!

Sammanfattande frågor

- Hur tror eleverna att de själva skulle agerat ifall de deltagit i experimentet?
- Kan vi med hjälp av resultaten från Milgrams experiment bättre förstå det som hände under till exempel förintelsen eller andra folkmord? Hur i så fall?
- Vilka är de viktigaste lärdomarna vi kan dra av Milgrams experiment?
- Kan dessa lärdomar hjälpa mänskligheten på något sätt? I så fall - hur?
- Milgrams experiment har i efterhand kritiserats - varför det tror ni?

FÖRDJUPNINGSUPPGIFTER

Låt eleverna fördjupa sig ytterligare i teorier och experiment kring vad som möjliggjorde förintelsen och uppkomsten av fascistiska stater:

- **Hanna Arendt** och teorin om den banala ondskan
- **Zygmunt Baumans** teorier om Auschwitz och det moderna samhället
- Experimentet **The Third Wave** på en high school i USA 1967

FAKTARUTA

ADOLF EICHMANN

(1906-1962) Tysk SS-officer som 1941–45 ledde arbetet med "den slutliga lösningen av den judiska frågan", dvs. utrotandet av judarna i de tyskockuperade delarna av Europa.

Eichmann ansvarade för deportationer av judar från hela Europa till olika förintelseläger. Han tillfångatogs av amerikanska trupper i maj 1945 och lyckades då dölja sin identitet; 1946 flydde han ur fångenskapen. Efter att ha hållit sig dold i flera år spårades han av nazistjägaren Simon Wiesenthal till Sydamerika, och i maj 1960 kidnappades han i Buenos Aires av israeliska agenter och fördes till Israel. Där ställdes han inför domstol 1961 och dömdes till döden för brott mot det judiska folket och mot mänskligheten. Han avrättades genom hängning 31 maj 1962.

NÜRNBERGPROCESSEN

En rättegång som segrarna av andra världskriget höll mot 22 ledande tyska nazister i Nürnberg mellan 1945 och 1946.

HANNA ARENDT

(1906-1975) Tysk-amerikansk filosof. Arendt, som var jude, emigrerade 1933 till Frankrike, fortsatte 1941 till USA och var 1963–67 professor i Chicago, 1967–75 i New York.

Hon var starkt påverkad av sina existentiellistiska lärare Heidegger och Jaspers. I *The Origins of Totalitarianism* (2:a upplagan 1958) undersökte hon hur Stalins och Hitlers diktaturer skilde sig från tidigare auktoritär maktutövning och fann att totalitarism är möjlig först i stater med utvecklad byråkrati och tillgång till modern teknik. 1961 beskrev hon Adolf Eichmann som en rationell, plikttrogen byråkrat, en representant för "banal ondska".

ZYGMUNT BAUMAN

(1925–2017) Polsk sociolog. Av politiska skäl fick Zygmunt Bauman 1968 lämna sin post som professor i sociologi i Warszawa. Åren 1969–71 undervisade han i Haifa och Tel Aviv. Sistnämnda år blev Bauman professor i Leeds.

Han skrev utförligt om modernism och postmodernism, bland annat i "Modernity and Ambivalence" (1991) och "Postmodernity and Its Discontents" (1997). Mest känd blev Bauman för sin analys av de strukturella aspekterna som ledde fram till förintelsen; "Modernity and the Holocaust" (1989; "Auschwitz och det moderna samhället").

Fakta hämtad från NE.se